

Бялик О. В. Провідні принципи статевого виховання учнів у закладах освіти країн Євросоюзу / О. В. Бялик // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : збірник наукових праць. – Кіровоград : Імекс-ЛТД. – Вип. 19, кн.1, 2015. – С. 104– 113.

УДК 37.03 (4)

Оксана Бялик,
докторант,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри загальної педагогіки,
педагогіки вищої школи та управління
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини

ПРОВІДНІ ПРИНЦИПИ СТАТЕВОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ КРАЇН ЄВРОСОЮЗУ

В статті розкрито основні принципи статевого виховання учнів у закладах освіти країн Євросоюзу та дана характеристика.

Ключові слова: статеve виховання, учнівська молодь, принципи статевого виховання, заклади освіти, країни Євросоюзу.

Оксана Бялик, кандидат педагогических наук, доцент кафедры общей педагогики, педагогики высшей школы и управления Уманского государственного педагогического университета имени Павла Тычины.

ВЕДУЩИЕ ПРИНЦИПЫ ПОЛОВОГО ВОСПИТАНИЯ УЧАЩИХСЯ В УЧРЕЖДЕНИЯХ ОБРАЗОВАНИЯ СТРАН ЕВРОСОЮЗА

В статье рассматриваются основные принципы полового воспитания учащихся в учреждениях образования стран Евросоюза и дана им характеристика.

Ключевые слова: половое воспитание, учащаяся молодежь, принципы полового воспитания, учреждения образования, страны Евросоюза.

Oksana Byalik. Candidate of pedagogical sciences, Associate professor of the Department of General Pedagogy, Pedagogy of Higher School and Management, Pavlo Tychyna Uman' State Pedagogical University (Uman').

THE GUIDING PRINCIPLE OF SEX EDUCATION STUDENTS IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS EU COUNTRIES

In the article the basic principles of sex education students in the educational institutions of the European Union and this characteristic.

Key words: sex education, students, the principles of sex education, educational institutions, EU countries

Постановка проблеми. Сучасне українське суспільство переживає не лише глибоку соціальну-економічну і політичну кризу, а й кризу екзистенційну, морально-духовну, що характеризується втратою життєвих орієнтирів молоддю, руйнуванням їх моральних цінностей та світогляду. Такі процеси негативно впливають на розвиток підростаючого покоління і відображаються на найтоншій його сфері – статевому самовираженню.

Розвиток демократичних процесів в Україні в умовах глобалізації та євроінтеграції передбачає вивчення питань статі у всіх сферах функціонування суспільства, що актуалізує реалізацію *статевознавчого* підходу в гуманітарній галузі, у виховній діяльності навчальних закладів. У контексті вивчення новітніх стратегій і тактик статевого виховання доцільно звернутися до досвіду ряду країн Європейського Союзу, в яких накопичено значні досягнення у статевому вихованні, сексуальній освіті та формуванні культури міжстатевих взаємин молоді.

Аналіз останніх наукових публікацій з проблеми дослідження. Повноцінний аналіз теоретичних і практичних проблем формування міжстатевих стосунків учнівської молоді неможливо реалізувати без вивчення праць вітчизняних і зарубіжних фундаторів освіти – Г. Ващенко, А. Макаренка, В. Сухомлинського, І. Беха, П. Блонського, Л. Богдановича.

Заслугує уваги дослідження статевого виховання як соціально-педагогічної проблеми в контексті філософії неопозитивізму та прагматизму, гуманістичної педагогіки, розробки ефективних шляхів виховання дівчат і хлопців британськими (Л. Арчер (L. Archer), М. Коул (M. Cole), П. Мерфі (P. Murphy), С. Томлінсон (S. Tomlinson) та ін.), німецькими (Й. Зенде (J. Sende), Р. Борман (R. Borgmann), М. Гемпель (M. Hempel), К. Павек, Б. Швенке (B. Schwanke) та ін.), польськими (М. Браун-Галковська (M. Braun-Gałkowska), В. Брейнак (W. Brejnak), В. Фіялковський (W. Fijałkowski), В. Оконь (W. Okoń), З. Іздебський (Z. Izdebski) та ін.) вченими та вченими Скандинавських країн (Т. Бартс (T. Bartz), О. Контула (O. Kontula), Т. Нурміаго (T. Nurmiäho), К. Едгард (K. Edgardh), С. Сінгч (S. Singh) та ін.).

Мета і завдання статті. Метою статті є розкриття провідних принципів статевого виховання учнів у закладах освіти країн Євросоюзу, що в значній мірі впливають на становлення сучасної системи статевого виховання учнівської молоді.

Вклад основного матеріалу. Керівні положення, що розкривають особливості статевого виховання молодого покоління в школах країн Євросоюзу, знаходять відображення в принципах статевого виховання. У них подана певна система організації змісту статевого виховання, шляхи й засоби його реалізації у виховному процесі, відображені сучасні світоглядні позиції щодо проблеми взаємовідносин осіб протилежних статей та її розв'язання. Обґрунтування керівних положень статевого виховання педагогі країн Євросоюзу здійснюють з урахуванням національних та глобальних тенденцій розвитку педагогічної науки, освіти, культури, що склалися під впливом тривалого суспільного, культурного, релігійного і політичного розвитку.

Вивчення положень Європейської Хартії із сексуальних і репродуктивних прав, а також інших директивних документів ЄС, таких як «Стандарти сексуальної освіти в Європі», «Керівництво по розробці політики і дій в сексуальній освіті в Європі» дозволило з'ясувати, що у даних документах виділено загальні принципи статевого виховання. Це – 1) відповідність віку, рівню розвитку і розуміння молоді, врахування культурного та соціального середовища, в якому перебуває дитина, та її статева приналежність. Сексуальна освіта повинна відповідати реальному життю молоді. 2) В основі сексуальної освіти лежать сексуальні та репродуктивні права людини, а також цілісна концепція благополуччя, яка включає й здоров'я. 3) Сексуальна освіта ґрунтується на гендерній рівності, самовизначенні та прийнятті різноманітності способів співжиття. 4) Сексуальна освіта починається з моменту народження. 5) Сексуальна освіта сприймається як складова справедливого й співчутливого суспільства, в якому права і можливості надаються як окремим особам, так і спільнотам. 6) Сексуальна освіта ґрунтується на точних наукових даних [Стандарти].

Крім того, кожна із країн Євросоюзу виробляє свої керівні положення, які рекомендовані директивами окремої держави. Так, у Німеччині, в основі статевого виховання молоді лежать наступні принципи: орієнтація на поведінку, комплексність, науковість, сприяння дискусій, орієнтація на учнів, мультидисциплінарність, практичність, ситуативність, проблемність, диференціація, можливість розділення хлопців і дівчат, в основі яких лежать компетенції.

Встановлено, що переважають поняття компетенції поведінки, комплексності і методичної компетенції. Принцип науковості вказує на сприяння теоретичній компетенції, сприяння вмінню дискутувати відносять до соціальної компетенції. Лише персональна компетенція не відображена безпосередньо у конкретному дидактичному принципі, частково її поєднують з орієнтацією на поведінку учнів.

Розглянемо характерні особливості окремих із наведених принципових положень.

Так, принцип врахування вікових особливостей школярів і типу навчального закладу. Статеве виховання молодшого школяра опирається на інформацію, яка є для дітей уже відомою. На думку П. Сандерс (P. Sanders) передумовою успішного здійснення статевого

виховання у молодших класах є, перш за все, атмосфера довіри та невимушеності. Його основна мета полягає у поверхневому ознайомленні дітей з особливостями фізичного розвитку, створенні довірливих взаємин між хлопцями та дівчатами [239, с. 47], яке здійснюється, як правило, класним керівником на заняттях рідної мови, етики, релігії, фізичної культури, з використанням відповідної дитячої літератури, здебільшого в ігровій формі.

Під час здійснення статевого виховання в підлітковому віці необхідно враховувати специфіку періоду статевого дозрівання школярів, підвищену конфліктність між хлопцями та дівчатами у цей час. Специфічна статеві відмінність у сексуальній соціалізації хлопців та дівчат пов'язана з їх індивідуальними властивостями і здібностями, врахуванням культурного та соціального середовища, в якому перебуває підліток, та його статеві приналежність.

Статеві виховання старшокласника характеризується свободою його організації, з метою кращого врахування інтересів та потреб молоді. Виховна діяльність вчителя орієнтована на поведінку та особистість молодшої людини [261].

Опрацьовані документальні матеріали дають змогу виокремити принцип мультидисциплінарності у статево вихованні. Він полягає в тому, що це виховання має здійснюватися не лише тоді, коли про це вказано у навчальному плані, а на всіх заняттях і в усіх місцях шкільного життя, заплановано і поза планом, свідомо і несвідомо. Питання сексуальності, партнерства, стосунків статей, розподілу ролей між ними, кохання можуть бути пов'язані з різними навчальними темами [129, с. 129].

Застосування мультидисциплінарного принципу дає змогу різними шляхами розширити рамки навчального заняття, забезпечуючи при цьому прямий зв'язок між дисциплінами під час обговорення тієї чи іншої теми.

Перевагою цього принципу є підвищення навчальної успішності й інтенсивний особистий вплив учителя на школярів, що сприяє їх статево вихованню. Проводити мультидисциплінарні заняття рекомендується, оскільки багато проблем сексуальності за своєю суттю є настільки комплексними, що для їх обговорення і вирішення не вистачає спеціальних знань лише з одного предмета, а найбільш ефективним є аналіз міжпредметних зв'язків [150, с. 47].

Потрібно зазначити, що мультидисциплінарне навчання утвердилося в більшості країн Євросоюзу як загальний принцип навчання. Розширення меж навчальних предметів у статево вихованні є основою досягнення позитивного результату, який на окремих заняттях не завжди можна досягти. Для учнів з'являється можливість освоїти краще пройдену тему щодо сексуальності у своїх комплексних вимірах і використати власний досвід при підведенні підсумків [109, с. 368].

Мультидисциплінарне статеві виховання передбачає високий рівень готовності і вміння педагогів до співробітництва у навчальному процесі, що проявляється на тих навчальних предметах, які вони викладають, й оглядових знань з інших предметів [288, с. 175].

Завдання зі статево виховання, відповідно до директив і навчальних планів ряду країн Євросоюзу, вирішуються при викладанні в школі багатьох навчальних дисциплін, насамперед, рідної мови, суспільствознавства, соціології, історії, мистецтва, політології, етики, релігії, біології. Особливо успішно це здійснюється при вивченні рідної мови, а також суспільствознавчих предметів. На заняттях з цих предметів опрацьовується з учнями, як цивілізації й культури, їх норми життя впливають на сексуальність і сім'ю та пов'язані з ними уявлення про цінності.

До тем про сексуальність учні можуть розглядати тексти з різноманітних епох у їх значенні для минулого і сучасного, з погляду їх значимості для молоді. Так, наприклад, порівняти місце і права чоловіка та жінки різних епох і культур в економічному та політичному взаємозв'язку й дискутувати з точки зору власного світу. Таким чином, це може сприяти становленню власних орієнтирів і життєвих поглядів з боку історичних і соціологічних поглядів [148, с. 161].

У Скандинавських країнах здійснення статево виховання базується на принципі відкритості питань, що стосуються сексу, але це аж ніяк не є пропагандою для молодого

покоління. Це лише те, що, як вважають науковці, інколи може врятувати їхнє життя [?????].

Україна як самостійна держава за роки своєї незалежності зробила перші кроки на шляху до статевого виховання молоді. Про це свідчать значні напрацювання вітчизняних вчених щодо статевого виховання та статевої освіти підростаючого покоління. Ми підтримуємо думку більшості вчених зарубіжних країн, які вважають, що у статевому вихованні учнівської молоді слід дотримуватися ще й таких принципів:

- статево виховання повинно здійснюватися у постійному взаємозв'язку з усіма іншими напрямками виховної роботи навчального закладу;
- зміст, форми та методи статевого виховання повинні відповідати віковим та індивідуальним особливостям учнів, а також рівню їх знань, що дає їм право отримувати вичерпні відповіді на питання, які їх хвилюють;
- учні, які цікавляться більш глибокими та специфічними питаннями, повинні отримувати інформацію індивідуально або в невеликій групі при бесіді зі спеціалістом з питань статевознавчого характеру [2].

Ми вважаємо, що статево виховання має ґрунтуватися, крім загальнонавчаних, ще й на таких принципах:

- принцип гуманізації статевого виховання – передбачає перш за все повагу до особистості дитини, що проявляється у знанні вихователем індивідуальних особливостей школяра, у забезпеченні умов для його розвитку з урахуванням інтересів, індивідуальних смаків, потреб, поглядів через довіру до вихованця, доброту, чуйність, увагу, співчуття, ставлення до особистості як до самого себе, вмінні ставати на його позиції, розуміти внутрішній світ дитини, у бажанні і вмінні слухати і чути учня, веденні діалогу на основі рівностей позицій, взаємоповаги і довіри, коли засобами спілкування є не настанови, заборони та погрози, а врахування точки зору співбесідника, розумні вимоги до нього, тобто перейматися проблемами вихованця.

- принцип об'єктивності, правдивості, науковості пов'язаний із висвітленням питань, пов'язаних із сексуальною та репродуктивною функцією людини, інтимними стосунками; роз'яснення складних для розуміння питань повинно впливати із усталених законів природи та суспільства і бути з ними в гармонійному взаємозв'язку;

- принцип адресності передбачає доступність інформації з урахуванням рівня фізичного та психічного розвитку учня, набутого ним досвіду;

- принцип авторитетності джерел інформації ґрунтується на тому, щоб до навчально-виховного процесу долучалися фахівці з відповідною підготовкою. Отримана учнями інформація не повинна в себе включати елементи сексуальної стимуляції поведінки дитини; нехтування цим принципом може призвести до виникнення багатьох збочень та відхилень у статевої поведінці сучасної молоді;

- принцип послідовності та системності статевого виховання визначає спрямованість виховного процесу і передбачає наступність у передачі інформації, має на меті виховати в учнів бажання набувати знання в подальшому;

- принцип неперервності характеризується проведенням статевого виховання як неперервного і послідовного процесу, який починається з раннього віку, і кожний етап є основою для наступного;

- принцип активності передбачає установку на головне – знання та вміння набуваються для того, щоб вони стали передумовою, основою для практичної діяльності та подальшого розвитку особистості; в основу практичної діяльності можуть бути покладені лише ті знання, які не пов'язані зовні у формі готових висновків, а «дозрівають, народжуються» в результаті створення таких умов, за яких вихованець вміло підходить до самостійних висновків і стає активним творцем, а принцип свідомої активності передбачає попередження виникнення проблемних ситуацій у статевої сфері через озброєння вихованця необхідною інформацією та готовність і прагнення до самостійної діяльності, яка спрямована на засвоєння вихованцем суспільного досвіду, накопиченого попередніми поколіннями;

- принцип новизни та актуальності включає в себе не розрізнений набір заходів з ігнорування інтересів, запитів, а передбачає розгляд оновлених шляхів, методів, підходів до її

вирішення, і, перш за все, цей принцип повинен бути пов'язаний із принципом гуманізації статевого виховання, тобто послідовна орієнтація на особистість підлітка, на формування його індивідуальності, що призводить до особистісно орієнтованого підходу у вихованні, метою якого є сприяння становленню та розвитку особистості вихованця;

- принцип перспективної ініціативи базується на основі набутого раніше досвіду, спрямованого на підготовку до майбутнього життя з урахування актуальної перспективи підростаючого покоління;

- принцип чистоти полягає у збагаченні вихованців інформацією про стать та взаємовідносини людей різної статі, але не у заміні статевого виховання моралізуванням;

- принцип контролю та підтримки спрямований на попередження сліпої довіри до учня, що обертається на практиці байдужістю чи стимуляцією;

- національний компонент змісту виховної роботи передбачає здійснення її на основі широкого використання різних видів народної творчості, надбань народної педагогіки у вихованні сім'янина; традиційним є ставлення українського народу до родини, кохання, материнства та батьківства як до найбільших цінностей у житті людини [1].

Висновки. Отже, при обґрунтуванні принципів статевого виховання педагоги країн Євросоюзу спираються на рішення й рекомендації Міжнародних конференцій, присвячених актуальним проблемам статі. В той же час вони виходять із специфіки демографічної ситуації, яка склалася в їхніх країнах, традицій шкільної освіти, потреб педагогічної науки, що розвиваються безпосередньо в кожній з цих держав. Сформульовані принципи дають загальне уявлення про тенденції в підходах до організації й здійснення статевого виховання у школі, побудовані на гуманістичних ідеалах міжстатевих взаємин.

Поліаспектне вивчення найкращих зразків зарубіжного, зокрема європейського досвіду, нагромадженого у цій сфері, сприятиме інтенсивнішій реалізації статевознавчого підходу в вітчизняну систему освіти, яке в Україні з різних причин розгортається досить повільно.

Література

1. Василенко, О.В. Педагогічні умови статевого виховання старших підлітків у позаурочній діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Оксана Василівна Василенко. – К., 2006. – 225 с.
2. Паничок, Т. Я. Статеве виховання учнівської молоді у Німеччині : дис. ... пед. наук : 13.00.07 / Тетяна Ярославівна Паничок. – Тернопіль, 2010. – 163 с.
3. Empfehlungen für das fächerübergreifende Thema Gesundheitserziehung. – Erfurt, 1999. – S. 430. – (Thüringer Kultusministerium).
4. Furian M. Liebeserziehung / Martin Furian. – Wiesbaden : Quelle & Meyer, 1995. – S. 156. № 129
5. Handler L. Kompetencje nauczyciela przedmiotu «Wiedra o zyciu seksualnum czlowleka» // Pedagogika w systemie akademickiego ksztailcenia nauczycieli. – Bydgoszcz – Krarow, 1999.
6. Hanswille R. Fragen zum Sex / Reinert Hanswille. – München : Kösel, 1990. – S. 100. № 150
7. Risor, H. Sex education in school in Denmark. Does Forening en for Famili eplanlaegning (the Danish PPA) have a roletoplay? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ncbi.nlm.nih.gov>.
8. Sanders P. Lieben, Lernen, Lachen. Sexualerziehung für 6-12-jährige / P. Sanders, L. Swiden. – Mülheim : Verlag an der Ruhr, 1992. – S. 114. № 239
9. Sexualpädagogik in der Schule gestalten. Handreichungen zur Qualifizierung von Lehrkräften der Sekundarstufen. – Hamburg, 2000. – S. 13-15. – (Behörde für die Schule, Jugend und Berufsbildung Hamburg). № 261
10. Standards for Sexuality education in Europe [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bzga-whoec.do/?vid..idshone>. (2011).